

УДК 811.111'373.47:81'42

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.46.2.20>

КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕЙОРАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ: СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПІДХІД

PEJORATIVE VOCABULARY CLASSIFICATION: SEMANTIC PRAGMATIC APPROACH

Томашук М.В.,*orcid.org/0009-0009-8374-8869**аспірант кафедри англійської мови**Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

У статті досліджуються стратегії класифікації пейоративної лексики в сучасній англійській художній прозі, що є актуальним завданням у межах антропоцентричної лінгвістичної парадигми. Попри значну кількість розвідок, питання систематизації пейоративів залишається дискусійним через складну структурну організацію та багатоаспектність цієї лексики. У роботі здійснено критичний огляд наявних підходів: від семантико-морфологічних моделей, що фокусуються на способах словотвору та типах оцінних ознак, до прагматичних концепцій, що аналізують соціальну стратифікацію та гендерну зумовленість мовних одиниць.

Застосовано інтегрований семантико-прагматичний підхід до інвентаризації пейоративів. Виокремлюються три основні типи семантичного профілю: фігуральний (базується на метафоричному чи метонімічному перенесенні), оцінний (експліцитне вираження небажаних рис через розумові чи фізичні характеристики) та категорійний (референція до групової ідентичності – расової, етнічної, соціальної, гендерної).

Практична частина дослідження виконана на матеріалі роману К. Бредлі «Ministry of Time». Результати аналізу демонструють кореляцію між семантичним профілем одиниці та її ілюкутивною силою. Встановлено, що фігуральні пейоративи переважно слугують засобом прямої образи, посилюючи виражальний ефект через переносне значення. Оцінні одиниці мають збалансовану структуру, поєднуючи образи зі знеціненням. Категорійні пейоративи характеризуються найширшим ілюкутивним діапазоном і є єдиною групою, безпосередньо пов'язаною з використанням слюрів та елементів мови ненависті. З'ясовано, що прагматичний потенціал негативно-оцінних одиниць базується не лише на інтенції мовця, а й на внутрішніх семантичних характеристиках висловлювання. Сформувані висновки підкреслюють необхідність подальшого вивчення взаємозв'язку між семантичними та прагматичними компонентами в художньому дискурсі.

Ключові слова: пейоративна лексика, семантичний профіль, ілюкутивна сила, образа, слюр.

This article examines strategies for classifying pejorative vocabulary in contemporary English-language fiction, a topic of current relevance within the anthropocentric linguistic paradigm. Despite a significant body of research, the issue of systematizing pejoratives remains a matter of debate due to the complex structural organization and multifaceted nature of this vocabulary. The paper provides a critical review of existing approaches: from semantic-morphological models focusing on word-formation methods and types of evaluative features to pragmatic concepts analyzing the social stratification and gender conditioning of linguistic units.

An integrated semantic-pragmatic approach is applied to the inventory of pejoratives. Three main types of semantic profiles are identified: figurative (based on metaphorical or metonymic transfer), evaluative (explicit expression of undesirable traits through mental or physical characteristics), and categorical (reference to group identity – racial, ethnic, social, gender).

The practical part of the study was conducted using material from K. Bradley's novel "Ministry of Time". The results of the analysis demonstrate a correlation between the semantic profile of a unit and its illocutionary force. It has been established that figurative pejoratives primarily serve as a means of direct insult, enhancing the expressive effect through figurative meaning. Evaluative units have a balanced structure, combining imagery with devaluation. Categorical pejoratives are characterized by the broadest illocutionary range and constitute the only group directly linked to the use of slurs and elements of hate speech. It has been established that the pragmatic potential of negatively evaluative units is based not only on the speaker's intention but also on the internal semantic characteristics of the utterance. The findings underscore the need for further study of the relationship between semantic and pragmatic components in literary discourse.

Key words: pejorative vocabulary, semantic profile, illocutionary force, insult, slur.

Постановка проблеми. Питання класифікації пейоративів залишається дискусійним у сучасній лінгвістиці з огляду на різні методологічні підходи, що обумовлені комплексною структурною організацією досліджуваної лексики. Водночас проблема є актуальною в межах сучасної антропоцентричної лінгвістичної парадигми, у якій категорія мовної оцінки відіграє ключову

роль у системі засобів вираження ставлення індивіда до навколишньої дійсності [20, с. 78]. Відтак вважаємо за доцільне зробити свій внесок у підходи до класифікації пейоративної лексики, що виступає лінгвальним інструментом висловлення негативної оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні підходи до класифікації пейоративної

лексики ґрунтуються на різних методологічних засадах і, як правило, зосереджуються або на прагматичних, або на семантичних характеристиках досліджуваного пласта лексики.

Семантичному виміру пейоративної лексики присвячені класифікації, запропоновані О. Є. Голод [...], О. В. Кульчицькою [4], J. Sánchez Fajardo [19], тоді як прагматичний аспект класифікації перебуває у фокусі досліджень Ю. В. Лахматової [5], М. Р. Ткачівської [6; 7; 8], V. Carranza-Pinedo [10], J. Perhat [17], A. С. Polakof [18] та ін. Відсутність інтегрованої класифікаційної моделі зумовлює необхідність системного опису пейоративів з урахуванням як семантичного, так і прагматичного вимірів.

Т. Вайдич наводить класифікацію за об'єктом висловлювання. Одиниці іменникового походження дослідниця поділяє на пейоративи на позначення: 1) людини; 2) анатомічного походження; 3) діяльності інтимного характеру; 4) інших видів діяльності; 5) стану людини; 6) чогось нестандартного чи екстремального; 7) жартівливі прізвиська; 8) конкретних предметів або продуктів [2, с. 130–134].

У фокусі дослідження J. Sánchez Fajardo перебуває смислова природа пейоративів. Опіраючись на морфологічні особливості творення англійської пейоративної лексики, дослідник пропонує розрізняти такі її семантичні категорії:

- зменшення (*diminution*);
- надмірність (*excess*);
- подібність (*resemblance*);
- метонімізація [14, с. 205], [19].

На думку дослідника, ці чотири категорії пов'язані з пейорацією, і відповідно словотвірні морфеми, що асоціюються з цими категоріями, “попри різне етимологічне походження, <...> позначають надмірність або крайнє посилення певної ознаки чи властивості, пов'язаної з твірною основою” [19, с. 104]. Пейорація через метонімізацію в англійській мові виявляється через “асоціацію з референтом” [19, с. 164]. Дослідник наводить приклади словотвірних елементів, які сприяють цьому процесу: *-head*, *-ass*, *-pants* (*egghead*, *smartass*, *smartypants*) [14, с. 207].

О. Є. Голод також виокремлює пейоративи, що творяться морфологічними засобами, і зараховує їх до підгрупи структурно-похідних пейоративів групи похідних пейоративів, у якій також виокремлюється група семантично-похідних пейоративів [3, с. 10], яка за своїми характеристиками збігається із лексикою, що, за J. Sánchez, набуває пейоративного значення через метонімізацію.

J. Perhat розділяє пейоративи на три групи:

- родові (*generic*) пейоративи, які пов'язані з конкретним родом (*genus*), наприклад “*nigger*” або “*hun*”;
- підродові (*sub-generic*) пейоративи, де наявний референт на певну групу, наприклад, “*sheister*”;
- неконкретизовані (*non-specific*) пейоративи, як-от “*asshole*” [17, с. 47].

Отже, семантико-морфологічні підходи до класифікації пейоративів дозволяють систематизувати цю лексику за внутрішньою структурою значення, способами словотвору та типами оцінних ознак. Такі класифікації є важливими для опису лексико-семантичного складу пейоративної лексики, однак вони здебільшого не враховують прагматичних параметрів уживання.

Ю. В. Лахматова та В. В. Пономаренко пропонують суспільно обумовлену класифікацію пейоративів з висловлюваннями на позначення:

- учасників ідеологічних рухів або спільнот;
- гендерних груп;
- соціальної стратифікації [5, с. 748].

Розглядаючи гендерно обумовлену пейоративну лексику, М. Р. Ткачівська вводить поняття “фемінофолізму” та “маскулінофолізму”, які застосовуються для висловлення негативної, образливої та зневажливої оцінності щодо жінки та чоловіка відповідно [8, с. 137].

A. Polakof досліджує “пейоративні висловлювання, що застосовуються для образи індивіда як індивіда або індивіда як частини групи”, і поділяє ці висловлювання на групові та індивідуальні образи [18, с. 3]. V. Carranza-Pinedo натомість пропонує як окремий тип розглядати партикуляристські пейоративи – одиниці “що систематично обмовляють, висміюють або принижують індивідів, зосереджуючись на їхніх особистих якостях” [10, с. 1].

На думку V. Carranza-Pinedo, партикуляристські пейоративи не достатньо категоризувати відповідно до типу відхилення особистих якостей індивіда, за якими виділяються групові, що націлені на позначення індивідів як членів певної соціальної групи (етнічної, національної, релігійної тощо), та індивідуальні: “партикуляристські пейоративи охоплюють спектр щонайменше з чотирьох типів: універсальні (*all-purpose*), вузьконаправлені (*narrow*), диспозиційні (*dispositional*) та категоріальні (*categorical*)” [10, с. 3].

Класифікація V. Carranza-Pinedo пропонується як критично осмислена альтернатива, класифікації D. Kaplan [13], який поділяє пейоративи на “насичені” (“*thick*”), у яких переважає дескриптивний компонент, та “розріджені” (“*thin*”), які передають

експресивний зміст. Класифікація V. Carranza-Pinedo базується на аналізі оцінності, градуйованості і поведінкової залежності, і відповідно, згадані вище чотири типи пейоративів, за V. Carranza-Pinedo, розрізняються за такими критеріями:

– універсальні пейоративи допускають градуйованість і залежать від спостережуваних дій [10, с. 2]. О. Є. Голод також виділяє універсальні пейоративи і вирізняє їх від решти за критерієм наявності диференційних сем, які “дають загальну негативну характеристику адресата” [3, с. 9];

– вузьконаправлені пейоративи денотують більш вузькі набори характеристик з негативною конотацією (“wimp”, “retard”);

– диспозиційним пейоративам притаманна градуйованість, але їм бракує залежності від поведінки, тобто такі пейоративи не денотують специфічні поведінкові патерни;

– категорійні пейоративи не допускають градуальності і не залежать від поведінки, бо можуть денотувати об’єкт відповідно до його стандартного набору якостей, які не включають поведінкові [10, с. 8].

Окрім дескриптивно-експресивних пейоративів, дослідники виділяють суто експресивні пейоративи, тобто такі, що “зовсім не містять дескриптивного компонента, а мають лише конотативний компонент, яким мовець висловлює силу свого емоційного стану” [12, с. 146–147].

Експресивні пейоративи, за цією класифікацією, є засобами вивільнення негативної енергії лексичного квантора [1, с. 57] або ж емоційного розкріпачення, яке М. Р. Ткачівська визначає як “вербальне та невербальне звільнення від внутрішньої напруги, зниження “температури кипіння” психічного стану людини” [7, с. 264]. На думку дослідниці, найчастіше емоційне розкріпачення виражається через лайливу лексику [6, с. 145].

Таким чином, аналіз сучасних підходів до класифікації пейоративів засвідчує відсутність універсальної моделі, здатної в повному обсязі охопити семантичні, прагматичні та соціокультурні характеристики пейоративної лексики. Саме це обумовлює **мету** нашого дослідження: виявити типи семантичного профілю та на його основі запропонувати інвентаризацію пейоративної лексики художнього тексту за критерієм зв’язку між типом профілю та ілокутивною силою. Семантичний профіль тут визначаємо як результат аналізу значеннєвих характеристик одиниць висловлювання [15]. Для досягнення мети виконуємо такі **завдання**:

1. Схарактеризувати критерії інвентаризації пейоративної лексики;

2. Згрупувати матеріал дослідження на основі спільних семантичних та прагматичних характеристик;

3. Структурувати базу даних;

Методи дослідження: Методом *суцільної вибірки* добираємо **матеріал** дослідження – випадки застосування пейоративної лексики в романі сучасної англійської письменниці Kaliane Bradley “Ministry of Time”. Описуємо критерії інвентаризації пейоративної лексики методом *контент-аналізу* з елементами *компонентного аналізу* досліджуваних одиниць та на основі отриманих результатів формуємо структуровану базу даних з метою наочної ілюстрації частотності застосування виявлених семантико-прагматичних типів у художньому тексті.

Виклад основного матеріалу. За результатами семантичного профілювання виявляємо три типи семантичного профілю у пейоративній лексиці:

1) **Переносний/фігуральний:** охоплює пейоративні одиниці, лексико-семантичне значення яких зумовлене метафоричним та метонімічним перенесенням. Передбачає дескриптивну функцію як домінанту, тобто негативне емоційно-оцінне значення формується внаслідок подібності або суміжності об’єкта висловлювання з чимось, що завідомо сприймається як негативне;

2) **Оцінний:** становить основу для пейоративів, у яких оцінний компонент переважає дескриптивний. Такі одиниці кодують пейорацію через експліцитне вираження небажаних рис об’єкта висловлювання, які охоплюють такі основні категорії як фізичні характеристики, розумові здібності, небажана соціальна поведінка. Пейоративи, основою яких є оцінний семантичний профіль, не передбачають переносних значень;

3) **Категорійний:** охоплює пейоративи, у яких емоційно-оцінне значення висловлюється через референцію до приналежності об’єкта висловлювання до певної групи осіб, об’єднаної спільною ідентичністю – соціальною, етнічною, расовою.

Ілокутивна сила як прагматична категорія виявляється у функціях мовленнєвого акту, що реалізуються у контексті висловлювання. Відтак виокремлюємо такі основні категорії для співвіднесення із окресленими вище типами семантичного профілю: образа, знецінення, слюр.

Варто окремо схарактеризувати поняття слюру, яке дедалі частіше стає об’єктом досліджень у межах соціолінгвістичних студій. У цій розвідці слюр розуміємо як мультиактове комунікативне явище, у ході якого мовець вдається до двох мовленнєвих актів – дескриптивного та експресивного – другий з яких не є первинним, але при цьому

не перетворюється на конвенційну імплікацію як елемент мови ненависті [11, 2025, с. 120], [17, с. 3].

Отже, ілокутивна сила висловлювання співвідноситься із його семантичним профілем, внаслідок чого можемо говорити про інтегрований семантико-прагматичний підхід до класифікації пейоративної лексики. Кількісні результати розподілу одиниць досліджуваного матеріалу ілюструємо у Табл. 1.

Розподіл свідчить про чітку функціональну диференціацію між семантичними профілями. Фігуральні пейоративи переважно використовуються для прямої образи, що свідчить про те, що конструкції, що базуються на переносному значенні, підсилюють виражальний ефект.

(1) *“You don’t look Cambodian, one early clown had said to me, then glowed like a pilot light because the interview was being recorded for staff monitoring and training purposes”* [9, с. 4].

(2) *“He is a pizzle-headed doorknob,” said Margaret* [9, с. 124].

У фрагментах (1) та (2) спостерігаємо, як комунікативний акт образи втілюється в метафоричних конструкціях, що мають на меті схарактеризувати об’єкт висловлювання як актора принизливої діяльності (1) або як позбавлену суб’єктності річ, у якої замість голови *“pizzle” – the penis of an animal* [16]. Таким чином суб’єкт висловлювання підважує розумові здібності об’єкта, але форма такого висловлювання передбачає експресивний компонент як домінантний над дескриптивним.

Оцінні одиниці демонструють схожу, але дещо збалансованішу структуру, поєднуючи в собі як образ, так і знецінення.

(3) *The neighbours came out to berate and threaten my mother in increasingly racially loaded ways – dangerous, irresponsible, stupid woman can’t understand me, what are you even saying, accent, gibbering, maybe it’s different where you’re from but here we have values* [9, с. 176].

Спостерігаємо в прикладі, що ілокутивний ефект пейоративної посилюється шляхом послідовного переліку інших негативно-оцінних одиниць, що мають на меті схарактеризувати об’єкт висловлювання у якомога менш вигідному світлі.

Натомість категоричні пейоративи мають найширший ілокутивний діапазон і є єдиною групою, пов’язаною з використанням слюру, що вказує на те, що соціально марковані ярлики відіграють вирішальну роль у кодуванні образливих значень. Таку особливість цього типу пейоративної лексики можемо пояснити адресною спрямованістю елемента мови ненависті на конкретні категорії осіб, об’єднаних спільною ідентичністю.

(4) *“...you don’t look it, dragon ladies, fucking paki, Tuol Sleng was a school, Saloth Sar was a teacher, my grandfather’s medals, the firing squad, my uncle’s trembling hands, it’s on my bucket list”* [9, с. 182].

(5) *Didst thou know he was a sodomite, commander?* [9, с. 296].

У прикладі (4) ілокутивна сила категорійний пейоратива посилюється поєднанням із прикметником *“fucking”*, який вульгаризує висловлювання та виражає крайньо негативне ставлення. Прикметно, що в обох випадках спостерігаємо, що оцінно-експресивний компонент висловлювання базується на дескриптивному – приналежності об’єктів висловлювання до певної групи осіб зі спільною ідентичністю.

Отже, результати проведеної спроби інвентаризації пейоративної лексики свідчать про те, що прагматичний компонент негативно-оцінних одиниць у художньому тексті базується на лише на інтенції мовця та контексту комунікативного акту, а й на семантичному профілі висловлювання. Таким чином можемо говорити про потребу у подальшому дослідженні взаємозв’язку між семантичними та прагматичними компонентами пейоративів у художньому дискурсі.

Таблиця 1

Дистрибуція пейоративних одиниць у межах поєднання семантичного профілю та ілокутивної сили

Ілокутивна сила / Семантичний профіль	Образа	Знецінення	Слюр	Загалом
Переносний / фігуральний	7	1	0	8
Оцінний	6	2	0	8
Категорійний	6	2	5	13
Загалом	19	5	5	29

Висновки. Підсумовуючи, класифікація пейоративів потребує розробки інтегрованого підходу. Пейоративи доцільно групувати за типом семантичного профілю (фігуральний, оцінний, категорійний), оскільки це визначає спосіб формування негативного значення – від метафоричного порівняння до прямої дескрипції групової приналежності.

Кількісний аналіз підтверджує чітку функціональну диференціацію: фігуральні пейоративи підсилюють експресивний ефект і тяжіють до прямих образів; оцінні одиниці демонструють баланс між образою та знеціненням; категорійні пейоративи є найбільш експресивно насиченими, оскільки кодують елементи “мови ненависті” через адресну спрямованість на спільну ідентичність об’єктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бялик В. Інформаційно-енергетична сутність лексичного квантора. Тези звітної наукової конференції професорсько викладацького складу факультету іноземних мов за 2025 рік (6 лютого 2026 рік). Львів : ЛНУ імені Івана Франка. С. 55–58.
2. Вайдич Т. Морфологічний аналіз пейоративів у романі «МУР» Андрія Любки. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica, IV(1)*, 2025. С. 128–140. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6726/2025-1-128-140>.
3. Голод О. Є. Особливості семантики та функціонування пейоративної лексики в сучасній німецькій мові : автореф. дис. ... канд. : 10.02.04. Львів, 2001. 20 с.
4. Кульчицька О. В. Мовні засоби реалізації пейоративності в романах С. Майер : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2019. 249 с.
5. Лахматова Ю. В., Пономаренко В. В. Пейоративна лексика в сучасному китайськомовному дискурсі та особливості її перекладу українською мовою. *Перспективи та інновації науки*, 2025, № 11 (57). С. 744–753. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11\(57\)-](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11(57)-).
6. Ткачівська М. Р. Емоційне розкріпачення і вербальна агресія (на прикладах пейоративної лексики на позначення чоловіка). *Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія*. 2014. Вип. 708–709. С. 144–149.
7. Ткачівська М. Р. Мова гніву або вербальне опоганення. *Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Сер.: Філологія*, 2014, Вип. 19. С. 263–268.
8. Ткачівська М. Р., Чорна Я. І. Переклад пейоративів та його особливості (на прикладі перекладу поеми І. Котляревського «Енеїда»). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 2023, № 62. Т. 2. С. 137–141. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2023.62.2.33>.
9. Bradley, Kalliane. *The Ministry of Time* : London, Hodder & Stoughton Ltd, 2024. 353 p.
10. Carranza-Pinedo, V. What are particularistic pejoratives? *Mind & Language*. 2025. P. 1–21. DOI: <https://doi.org/10.1111/mila.70005>.
11. Frigerio, A; Tenchini, M. P. Slurs and speech act. *Language & Communication*, 100, 2025. P. 108–121. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2024.12.003>.
12. Frigerio, A; Tenchini, M. P. Pejoratives: a classification of the connoted terms. *RIFL*, 2019, Vol. 13, n. 1. P. 143–156. DOI: <https://doi.org/10.4396/09201904>.
13. Kaplan, D. The meaning of ouch and oops, MS, University of California, Los Angeles : A Howison Lecture in Philosophy presented by the UC Berkeley Graduate Council. Series: “UC Berkeley Graduate Council Lectures”, 2004.
14. Lensch, A. Review of Sánchez Fajardo, José A. 2022. *Pejorative Suffixes and Combining Forms in English. Research in Corpus Linguistics 12/1: 205–211*, 2024. P. 205–211. DOI: <https://doi.org/10.32714/ricl.12.01.11>.
15. Loderer, K., Gentsch, K., Duffy, M. C., Zhu, M., Xie, X., Chavarría, J. A., ... Pekrun, R. Are concepts of achievement-related emotions universal across cultures? A semantic profiling approach. *Cognition and Emotion*, 2020, 34(7). P. 1480–1488. DOI: <https://doi.org/10.1080/02699931.2020.1748577>.
16. Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/pizzle> (date of request: 20.04.2026).
17. Perhat, J. The case of gender pejoratives: the semantic, ethical and political dimension : Doctoral thesis, Rijeka, 2024. 153.
18. Polakof, A. C. Different Mechanisms of Pejoration in Rioplatense Spanish. *Manuscrito, Campinas, v.48, n.1*, 2025. DOI: <https://orcid.org/0000-0001-9016-3273>.
19. Sánchez Fajardo, J. A. *Pejorative Suffixes and Combining Forms in English* : Monograph. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2022. 229 pp. DOI: <https://doi.org/10.1075/slcs.222>.
20. Soloviova, O. Etymological Analysis of Old English Adjectives Denoting Negative Appraisal. *Folia Philologica*, 10, 2025. P. 77–84. DOI: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2025/10/9>.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026